

Araştırma Makalesi • Research Article

Kadın Akademisyenlerin Toplumsal Cinsiyet, Ev-Çalışma Hayatı Dengesi ve Şiddete İlişkin Gündelik Hayat Deneyimleri

Women Academics' Daily Life Experiences Regarding Gender, Home-Work Life Balance and Violence

Ceren Avcil*

Öz: Kadınların ev ve iş hayatlarındaki sorumlulukları, ataerkil toplum yapısında kadının gündelik hayatta çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Kadın akademisyenlerin deneyimlerinden yola çıkarak toplumsal cinsiyet, ev-çalışma hayatı dengesi ve şiddetin gündelik hayata yansımalarını ortaya koymak, bu çalışmanın temel amacıdır. Çalışma kapsamında 15 kadın akademisyen ile yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan görüşme formu için gerekli etik kurul onayı Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (30.11.2020 tarih ve 155 sayılı kararı ile) alınmıştır. Saha çalışmasında 14 adet açık uçlu soru ile kadın akademisyenlerin meslek tercihlerinde öne çıkan faktörler, ev-iş hayatı arasındaki uyum, kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet kavramına bakış açıları, cinsiyete dayalı işbölümü deneyimleri, çalışma hayatında kadın-erkek eşitliğine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Kadın akademisyenlerin evli ve çocuklu olmaları durumunda iş yüklerinin arttığı, kadına yönelik şiddetin artarak devam ettiği, toplumsal cinsiyetin kurgusal olduğu ve ev-iş hayatının şekillenmesinde belirleyici olduğu, iş hayatında kadın-erkek eşitliğinin istenilen düzeyde olmadığı çalışmanın temel bulguları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Çalışma Hayatı, Cinsiyete Dayalı İş Bölümü, Kadın Akademisyen, İş Bölümü.

Abstract: The responsibilities of women in the household and at work create a series of problems for women in daily life in the context of the patriarchal structure of the society. The main aim of the present study is to establish the implications of gender, home-work life balance, and violence for the daily lives of women from the vantage point of the experiences of women academics. For the purposes of the study, semi-structured interviews were held with 15 women academics. The ethics committee approval required for the interview form employed in the collection of research data was obtained from Ağrı İbrahim Çeçen University Scientific Research Ethics Committee (through its decision dated 30.11.2020 and No. 155). In the relevant field study, the author posed 14 open-ended questions to the respondents with the aim of identifying their views about various issues including the factors that affected their choice of profession; the balance between life at home and life at work; violence against women; their perspective of gender; their experience of gender-based division of labour; and equality between women and men in the workplace. The main findings of the study indicate that while a married woman academic with children will be under a heavier workload, violence against women still prevails and is, in fact, on an ever-increasing trend and the level of equality between women and men attained in the workplace still falls short.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, ORCID: 0000-0002-6301-515X, cavcil@agri.edu.tr

Received/Geliş: 02 March/Mart 2021
Accepted/Kabul: 21 April/Nisan 2021

Düzeltilme/Revised form: 11 April/Nisan 2021
Published/Yayın: 31 August/Ağustos 2021

Keywords: Gender, Working Life, Gender-Based Vision of Labour, Women Academic, Violence.

Giriş

Günümüzde küreselleşme süreci ile birlikte kadınların çalışma hayatında yer almaları artış göstermiş, kadınlar nitelikleri doğrultusunda farklı mesleklere yönelmişlerdir. Her ne kadar kadınların yöneldiği mesleklerde çeşitlilik olsa da meslek tercihlerinde hala toplumsal cinsiyetin etkisinin olduğunu söylemek gerekir. Ayrıca eğitim meslek tercihi veya seçimini etkileyen bir diğer önemli faktördür. Eğitim seviyesi düşük olan kadınların daha az nitelik gerektiren işlerde çalışmasına yönelik eğilim var iken eğitim seviyesinin yükselmesi ile kadınların statü olarak daha iyi mesleklerde çalışmaları beklenir (Erzeybek vd., 2019: 62). Ancak eğitim seviyesinin ne olduğuna bakılmaksızın kadınların toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği her meslek dalında yaşadıkları söylenebilir.

Akademisyenlik kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ile tercih edilen bir meslektir. Türkiye’de gerek devlet gerek vakıf üniversitelerinde kadın akademisyenler çalışmaktadır. 2020 yılı verilerine göre Türkiye’de toplam 175.436 akademisyen bulunmaktadır. Akademisyenlerin %55’i erkek, %45’i kadındır. Unvan bazında bakıldığında ise %11,4’ü erkek profesör, %5,4’ü kadın profesör, %5,8’i erkek doçent, %3,9’u kadın doçent, %13’ü erkek doktor öğretim üyesi, %10,4’ü kadın doktor öğretim üyesi, % 10,6’sı erkek öğretim görevlisi, %10,7’si kadın öğretim görevlisi, %13,8’i erkek araştırma görevlisi ve %14,6’sı kadın araştırma görevlisidir¹ (YÖK, 2020). Veriler incelendiğinde akademik unvana bağlı olarak sayılar değişmektedir. Kadın profesör sayısı neredeyse erkek profesör sayısının yarısı kadar olmakla birlikte akademik unvanın düşmesi ile birlikte kadın ve erkek akademisyenler arasındaki bu fark azalmaktadır ve araştırma görevlisi kadın sayısının erkeklerden fazla olduğu görülmektedir.

Kadına yönelik şiddet gerek Türkiye’de gerek dünya genelinde boyutu her geçen gün artan bir olgudur. Yasal düzenlemelerin yanında uygulamalardaki eksiklikler sorunun azalması hususunda yeterli olmamaktadır. Konuya yönelik ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmaların son dönemlerde artması, sorunun genel boyutunu da ortaya koyar niteliktedir. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet 2008 ve 2014 Araştırmaları kadına yönelik şiddete ilişkin önemli veriler sunmaktadır. 2014 yılı çalışmasına göre Türkiye’de 15-59 yaş grubu arasında yer alan ve yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya eski eşi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılan kadınların oranı %36 iken bu oran 2008 yılında yapılan çalışmada %39 olarak gerçekleşmiştir. Her iki dönemde de yaşamlarının belli aralıklarında kadınların %44’ü duygusal şiddet yaşamışlardır. 2008 yılındaki çalışmaya göre yaşamlarının herhangi bir döneminde cinsel şiddete uğrayan kadınların oranı %15 iken bu oran 2014 yılında %12 olarak gerçekleşmiştir. Her iki çalışmada da eğitim-şiddet arasındaki ilişkiye dair önemli veriler yer almaktadır. 2014 yılında gerçekleşen araştırmada, en az bir kez fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmış kadınlardan eğitimi olmayanların oranı %43, lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim alanların oranı ise %21 iken 2008 yılındaki çalışmada bu oran eğitimi olmayan kadınlar için %55,7 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, şiddetin kimseye anlatılamaması durumu her iki çalışmada da oldukça yüksek oranlarda gerçekleşmiştir. 2014 çalışmasında kadınların %44’ü, 2008 yılı çalışmasında ise %48,5’i yaşadıkları şiddeti kimseye anlatamamışlardır (Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2014; Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2009; Türkiye’de Kadın, 2020: 57-58).

UN Women tarafından yayınlanan Progress of the World’s Women 2019–2020: Families in a Changing World (2019) adlı raporda kadına yönelik şiddete ilişkin bilgi ve verilere yer verilmiştir. Buna göre kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, ataerkil gücün, otoritenin ve kadın ve çocuklar üzerindeki kontrolün birleştiği ailelerde yaygındır. Böylesine şiddet, aile hayatının karanlık tarafının katı bir temsilidir. Küresel çapta 15-49 yaşları arasındaki kadınların yüzde 17,8’i, önceki 12 ayda yakın bir partner tarafından cinsel ve / veya fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Ailelerde kadına yönelik şiddetle ilgili artan kamusal eylemler olmakla birlikte, yasaların ve politikaların yetersiz uygulanması, kemer

¹20.016 erkek profesör, 9.503 kadın profesör, 10.296 erkek doçent, 6.873 kadın doçent, 22.831 erkek doktor öğretim üyesi, 18.354 kadın doktor öğretim üyesi, 18.610 erkek öğretim görevlisi, 18.920 kadın öğretim görevlisi, 24.346 erkek araştırma görevlisi ve 25.687 kadın araştırma görevlisi vardır.

sıkma politikalarıyla daha da kötüleşen yetersiz kaynak kullanımı ve şiddeti meşrulaştıran, en aza indiren ve normalleştiren normların ve tutumların ısrarı nedeniyle ilerleme sınırlı kalmıştır. Raporda, cinsiyet eşitsizliğinin ailede şiddeti üç temel yoldan yönlendirdiği ifade edilmektedir: Erkeklerin hakları ve egemenliği ile kadınlardan beklenen boyun eğmeye yönelik sosyal normlar, kadınların ailede ekonomik güvensizliği ve kadınların aile uyumunu koruması gerektiğine dair beklentiler. Aile içinde kadına yönelik şiddet artık yaygın bir şekilde bir insan hakları ihlali, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sistematik bir tezahürü ve bir "özel mesele" veya bireysel bir patoloji olarak değil, bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir (unwomen.org, erişim tarihi: 02.01.2021).

Toplumsal cinsiyet rollerinin sadece özel alanda değil, temel eğitim kurumlarının yer aldığı kamusal alanlarda da yeniden üretilmesi kadın akademisyenlerin gündelik ve çalışma hayatlarında düzenleyici rol oynamaktadır. Şiddet de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak tüm kadınların hayatını etkilemektedir. Bu çalışmada, evli ve bekâr akademisyen kadınların gündelik hayatlarında toplumsal cinsiyet rollerinin yaşanma biçimleri ve yansımalarına yer verilmektedir. Kadın akademisyenlerin ev ve iş hayatlarında belirgin rol oynayan toplumsal cinsiyet rollerinin kendilerini nasıl etkilediği önemli bir sorunsaldır. Dolayısıyla kadın akademisyenlerin gözünden toplumsal cinsiyet olgusuna bakmak, akademide kadınların mesleki yükümlülükleri dışında ev hayatlarına dair deneyimlerin öğrenilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal cinsiyet kavramı feminist literatürde üzerinde oldukça tartışılan bir konu olmuş ve günümüzde de bu tartışmalar devam etmektedir. Literatürde toplumsal cinsiyet kavramına yönelik çeşitli tanımlamalara rastlamak mümkündür. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farka vurgu yapan Heywood (2019: 268-269), cinsiyetin doğal olduğunu belirtirken toplumsal cinsiyetin ise "kültürel" olduğunu vurgular. Buna göre kadın-erkek arasındaki biyolojik cinsiyet, biyolojik farklılıklara işaret etmektedir. Oysa toplumsal cinsiyet, toplum tarafından kadın ve erkeklere yüklenen rollere işaret eder.

West ve Zimmerman (1987: 125), 1960'ların sonu ve 1970'li yılların başında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının birbirinden ayrıştırılması konusunda dikkatli davranıldığını ifade etmektedirler. Buna göre cinsiyet biyolojinin attığı anatomi, hormonlar ve fizyoloji iken toplumsal cinsiyet psikolojik, kültürel ve sosyal yollarla inşa edilen ve kazanılmış bir statüdür.

Yuval-Davis (2016: 32), "Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadın arasındaki "gerçek" toplumsal farklılıklar olarak değil, toplumsal rollerinin, ekonomik konumları veya etnik ve ırksal topluluklara mensubiyetlerinin aksine cinsel/biyolojik farklılıklarıyla tanımlandığı özneler grubuna ilişkin söylem tarzı olarak anlaşılmalıdır" ifadelerini kullanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kadın-erkek arasında yaratılan kurgusal rollerin yanında, bu rolleri meşrulaştıran bir söylem işlevi de görmektedir.

Connell (2017: 207-208), toplumsal cinsiyetin "insanların eril ve dişil olarak, üremeye dayalı bölünmesi kapsamında veya bu bölünmeyle bağlantılı olarak örgütlenmiş pratik" olduğunu ifade eder.

Berktaş (2016: 16), "Toplumsal cinsiyet sadece cinsiyet farklılığını belirtmekle kalmaz aynı zamanda cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini de belirtir" diyerek toplumsal cinsiyetin yaratmış olduğu eşitsiz hiyerarşik düzeni de vurgulamaktadır.

Bourdieu (2016: 22-23), benzer şekilde kadın-erkek arasındaki biyolojik farklılıkların "bedenselleşmiş toplumsal program" oluşturduğuna dikkat çeker. Buna göre bu program, "erkeklerin kadınların üzerindeki keyfi tahakküm ilişkisine kök salmış mitsel bir dünya görüşünün esaslarına uygun olarak biyolojik cinsler arasındaki farklılıkları inşa" eder.

Kadınların gündelik hayatlarının şekillenmesinde patriyarka kavramı ön plana çıkmaktadır. En yalın hali ile patriyarka, "erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu, kadınları ezdiği ve sömürdüğü toplumsal yapılar sistemi" (Walby, 2016: 39-40) olarak tanımlanabilir. Walby, patriyarkanın toplumsal hayatın hemen hemen her aşamasında olduğunu belirterek "üretim tarzı, ücretli emek, devlet, erkek

şiddeti cinsellik ve kültürel yapılar”da patriyarkanın egemen olduğunu belirtir. Patriyarka bu şekliyle kadının erkek karşısındaki konumunu ev hayatı, iş hayatı, kadının ezilmişliğinin meşrulaştırıcı aracı olarak gündelik hayatlarında kadını çerçevelemiş, işbölümü vb. alanlarda farklı kadınlık durumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Patriyarkanın en somut görünülerinden birisi, kadının ev ve iş hayatı arasında yaşadığı uyumsuzlukta ortaya çıkmaktadır. Ataerkil düşünce biçiminde kadına kurgusal olarak verilen annelik, ev ve çocuk bakımı gibi işlerin dışında kadının çalışma hayatındaki konumu da kadın emeğinin görünmezliğini derinleştirmektedir. Ev işleri nedeniyle büyük yükün altına giren kadının çalışma hayatındaki sorumlulukları nedeniyle de yükü daha fazla artmaktadır. Çalışma yaşamındaki kadının sorumluluğu bu noktada daha fazla olmaktadır (Erzeybek vd., 2019: 65).

Bilim ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiye yönelik Keller (2016: 101-106), bilimsel düşüncenin eril olduğunu belirterek “bilimin cinsiyetlendirilmiş” olduğunu ifade eder. Toplumsal cinsiyet örüntülerinden bağımsız olmayan bilimde, kadın bilim insanı söz konusu olduğunda şüpheye yer ver veren ve kadınların bilim insanı olamayacağına dair inancın pekişmesi söz konusudur. Dolayısıyla akademik eğitim veren kurumlar da aile ve toplum ile iç içe geçmiş eril düşünceden bağımsız değildir. Bu noktada eğitimin toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretiminin en önemli aracı olduğu da söylenebilir.

Şiddet olgusu da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların gündelik hayatlarını etkileyen önemli bir faktör şiddet olgusudur. Şiddet fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şekillerde varlığını devam ettirmektedir. Kadına yönelik şiddet en yalın hali ile “Erkeklerin kadınlara göre üstünlükleri, avantajları ve iktidarı üzerine kurulu olan içinde yaşamakta olduğumuz erkek egemen sistemde, erkeklerin kadınlara sistematik olarak uyguladıkları şiddet şekli” olarak tanımlanabilir (Berber, 2016: 238). Burada şiddetin toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız düşünülemediğini belirtmek gerekir. Erkeğin kadın karşısındaki üstünlüğüne dayalı düşünme biçimi somut olarak kendini şiddet olgusunda da görünür kılmaktadır. İster çalışan ister çalışmayan kadın olsun, şiddet farklı şekillerde ve boyutlarda kadınların hayatının bir parçası haline gelmiştir.

Şiddet kavramının tarihsel gelişim sürecinde ele alınış biçimine bakıldığında ilk dönemlerde daha çok dar anlamıyla, yani sadece fiziksel şiddet ile ilişkilendirildiği, sonraki dönemlerde ise kapsamlı bir biçimde tanımlandığı görülmektedir (Memiş, 2015: 176). Nitekim kavrama yönelik uluslararası alanda yapılan tanımlamalar şiddetin farklı şekillerini ön plana çıkarır niteliktedir. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu’nda 20 Aralık 1993 tarihinde kabul edilen Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge’nin 1. maddesi şiddeti tanımlamaktadır: “Kadınlara yönelik şiddet ister kamusal ister özel hayatta olsun bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya acı verme sonucu doğuran veya bu sonucu doğurması muhtemel olan, cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi”dir (TBMM, 2021) Kadına yönelik şiddete ilişkin BM tarafından yapılan tanımda şiddetin fiziksel, cinsel, psikolojik olarak çeşitlere ayrıldığı görülmektedir.

Literatür

Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları aynı zamanda kendi içinde çelişkileri de barındırmaktadır. Nitekim Koray (1992: 94) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “...Öte yandan her alandaki eşitlik istemlerinin ve kadının çalışmasının, kadınlık ve annelik gibi geleneksel rolleri açısından hem kadın için hem de toplum için çelişkiler yarattığı görülmektedir. Bugüne dek kadın ve erkek arasında oluşan işbölümü, aynı zamanda bir rol bölüşümü anlamını taşıdığından, ortaya çıkan sorun ve çelişkilerin giderilmesi hem kültürel değişimler hem de yaygın kuramsal düzenlemeler gerektirmektedir.” Kadının bir yandan ev yaşamı, diğer yandan iş yaşamı arasında bir hayat sürdürmesi, yaşadıkları gerilim ve sorunları daha görünür kılmıştır. Kadın emeğinin görünmez ve değersiz kılınmasının en önemli aracı olan ev, kamusal alanda akademide çalışan kadın emeğinin yükünü artırmakla birlikte kadının mutsuzluğuna ve evde üretilen toplumsal rollerin akademik hayatta da sürdürülmesine zemin hazırlamaktadır. Son dönemlerde kadın akademisyenlerin çalışma hayatını ele

alan araştırmalarda artış görülmüş, bu çalışmalarla da kadın akademisyenlerin ev hayatlarının yanında akademik kariyerlerinde cinsiyetlerinden kaynaklanan sorunların tespit edilmesinin de önü açılmıştır.

Ergöl ve arkadaşları “Türkiye’de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler (2012)” adlı çalışmalarında kadın araştırma görevlilerinin toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ev ve iş hayatlarında yaşadıkları sorunlar ele alınmıştır. 246 kadın araştırma görevlisi ile gerçekleştirilen çalışmada, yüz yüze görüşmeler yapılmış ve veriler elde edilmiştir. Çalışmada, araştırma görevlilerinin %27,2’si iş hayatında kadın-erkek ayrımının yapıldığını belirtmiş, %31,7’si kadının kariyer bakımından erkeklerden daha üst yerlerde yer almasının ailede problem olacağını belirtmiştir. Kadına geleneksel olarak yüklenen çamaşır ve bulaşık yıkama, ütü yapma vb. işlerin kadınlar tarafından, alışveriş, fatura ödeme vb. dışarıya ait işlerin de erkekler tarafından yapıldığı çalışmada ortaya çıkan en önemli bulgular arasında yer almaktadır.

Erzeybek ve Gökçearsan Çifci’nin 2019 yılında yayınlanan “Akademisyen Kadınların Toplumsal Cinsiyet Roller ve Evlilik Uyumu” adlı çalışmalarında nitel araştırma yöntemi kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 7 kadın akademisyen ile yapılan çalışmada; kadın akademisyenlerin ev ve çalışma hayatlarının toplumsal cinsiyet bakış açısıyla uyumu irdelenmiştir. Çalışmada, eşler arasında işbölümü, saygı ve anlayışın uyumu artırmakta olduğu sonucuna varılmakla birlikte, ataerkil düşünce yapısı kadın ve erkeğe belli rolleri yüklemektedir. Kadının ev içi işlerle, buna karşılık erkeğin daha çok ev dışı işlerle ilgileniyor olmaları, eril düşüncenin iş bölümünde hâkim olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Akgül Gök tarafından yazılan “Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması (2013)” adlı yüksek lisans tezinde, evli olan erkek ve kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algı ve ailenin sosyo-demografik özelliklerinin aile işlevlerine ne şekilde yansıdığı konularına değinilmiştir. Çalışmada kadın ve erkekler arasında ev içi işlerinde toplumsal cinsiyet rolleri araştırılmıştır. Buna göre kadınlar ev içi işlerle, erkekler ise ev dışındaki işlerle meşgul olmaktadır “(ütü yapma (erkek %2,7; kadın %83,6; her ikisi %13,7), fatura ödemeleri (erkek %55,7; kadın %7,3; her ikisi %36,9), yemek yapma (erkek %1,9; kadın %80,9; her ikisi %17,3), çamaşır/bulaşık yıkama (erkek %2,4; kadın %82,7; her ikisi %14,8), kahvaltı hazırlama (erkek %3,5; kadın %65,8; her ikisi %30,7), tamirat işleri (erkek %78,2; kadın %6,7; her ikisi %15,1), evin temizlenmesi (erkek %1,6; kadın %77,6; her ikisi %20,8) ve çocuklara yemek yedirme (erkek %2,4; kadın %52; her ikisi %45,6)”.

Yenilmez, “Women in Academia in Turkey: Challenges and Opportunities (2016)” adlı çalışmada, kadın akademisyenlerin mesleği tercih etme nedenleri, branşlaşmada kadınların durumu, kadınların terfi durumu, kadınların ev içi rolleri vb. konular üzerinde durmuştur. Çalışmada, kadın akademisyenlerin gün geçtikçe sayılarının artmasına rağmen, kadınlara özgü olarak değerlendirilen bölümlerde kadın sayısının daha fazla olduğu, kadınların akademik ilerlemelerinde cinsiyet eşitsizliğinin olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca kadınların ev içinde yemek yapma, çocuklara bakma ve temizlik işleri ile ilgilenmelerinin onları akademik performans bakımından olumsuz yönde etkilediğine vurgu yapılmıştır.

Adak, “Akademide Kadınlar: Yükseköğrenime Giriş ve Kariyerde İlerleme (2018)” adlı makalesinde, kadınlarda akademik çalışma alanlarında cinsiyet temelli bir ayrım olup olmadığı ile kadın akademisyenlerin akademik hayatlarında ilerleme süreçleri araştırılmıştır. Çalışmada kadın akademisyenlerin karar alma ve yönetimde yer almalarının erkeklere nazaran daha düşük düzeylerde gerçekleştiği, çalışma alanlarının “erkeksi” olarak algılanma düzeyinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Tepe, “2000’lerde Türkiye’de Kadın Akademisyenler: Rol Çatışması mı veya Rol Genişlemesi mi? (2018)” adlı makalesinde, “rol çatışması” ve “rol genişlemesi” kavramları üzerinde durarak 14 kadın akademisyen ile nitel araştırma gerçekleştirmiştir. Temel olarak “Kadın akademisyenler ev kadınlığı ve akademisyenlikten oluşan çifte rollerini ‘rol çatışması’ olarak mı, yoksa ‘rol genişlemesi’ olarak mı deneyimlemektedirler?” sorusunun sorulduğu çalışmaya göre kadın akademisyenler “rol çatışması” ve

rol genişlemesini” aynı süreçte yaşamakta ve “rol çatışması” ile birlikte “rol genişleme” süreci birlikte gelmektedir. Kadın akademisyenlerin gündüz eğitim kurumunda yaptığı faaliyetlerden sonra akşam evlerinde yaptıkları işler “ikinci vardiya” olarak nitelendirilmektedir.

Özkanlı ve Korkmaz, “Kadın Akademisyenler (2000)” adlı kitaplarında kadın akademisyenlerin mesleklerine ilişkin memnuniyetleri ve akademik ilerlemede cinsiyet ayrımını durumuna odaklanmışlardır. Çalışmaya “Akademik ilerlemede cinsiyet ayrımı var mıdır?”, “Akademik yöneticiliğe atanmada cinsiyet ayrımı var mıdır?” sorularından yola çıkılmıştır. Araştırma bulgularına göre, cinsiyet ayrımının olduğunu kabul eden akademisyenler, rol çatışması yaşamakla birlikte mesleklerine olumsuz bir tutum sergilemişlerdir. Buna karşılık, rol çatışması yaşamayan kadın akademisyenlerin akademik yöneticilikte cinsiyet ayrımı noktasında kadın ve erkekler arasında bir fark olmadığı eğilimi göstermeleri çalışmanın temel bulguları arasında yer almaktadır.

Altınoluk, “Kadın Olmak mı, Akademisyen Olmak mı? : İşte Bütün Mesele Bu (2018)” adlı çalışmasında, kadınların akademideki konumlarını ve ev hayatlarının akademideki yerini incelemiştir. Derinlemesine mülakat yöntemi ile 7 kadın akademisyen ile gerçekleştirilen görüşmelerde, kadınların akademik kimlikleri ile birlikte anne olmaları durumunda hayatlarının her döneminde toplumsal cinsiyet rolleri ile birlikte yaşadıkları ve kadın akademisyenlere dayatılan roller nedeniyle ilerlemelerinin engellere takıldığı sonucuna varılmıştır.

Van den Brink ve Benschop, “Slaying the seven-Headed Dragon; the Quest for Gender Change (2012)” adlı makalelerinde Hollanda’da profesörlerin işe alınması ve seçilmesindeki çoklu cinsiyet uygulamalarına odaklanmaktadır. Akademik yaşamda gerçekleşen cinsiyet eşitsizliğinin “çok sayıda yüzü olan rakipsiz yedi başlı bir ejderha” olarak adlandırıldığı çalışmada, kadınların yeterli temsil edilmemesinin gerekçelerinden biri, cinsiyet eşitsizliğinin ‘başlarındaki’ biri olan akademik atamalarda önyargılı karar verme olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmada, toplumsal cinsiyetin çeşitli yapısal ve kültürel akademik bağlamlarda işleyen dinamik bir sosyal uygulama olduğu ifade edilmektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin çok başlı ejderha olması, toplumsal cinsiyeti sağlamaya yönelik uygulamaların eşitsiz uygulamalara karşı direnç gösterememesine neden olmaktadır.

Şentürk’ün, “Çokuz Ama Yokuz: Türkiye’deki Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Analiz (2015)” adlı makalesinde kadın akademisyenlerin mevcut durumu ele alınmıştır. Çalışmada her ne kadar kadın akademisyen sayısı artıyor olsa da kadınların akademik yönetimlerde yer almadıkları, akademideki konumlarının cinsiyete dayalı iş bölümü ile şekillendiği, akademik pozisyonların yükselmesiyle kadın oranının düştüğü ifade edilmiştir. Buna göre kadın sayısının akademik unvanlar yükseldikçe düşmesi, üniversitelerde cam tavan uygulamalarının olduğunu göstermektedir.

Kılıç, “Kadın Akademisyenlerin Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet Algısı: Düzce Üniversitesi Örneği (2019)” adlı çalışmasında, kadına yönelik ekonomik şiddet algısını araştırmıştır. Çalışma kapsamında 14 akademisyen ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ekonomik özgürlüğün kadına yönelik ekonomik şiddeti azaltacağı çalışmanın temel bulguları arasında yer almaktadır.

Şahin ve Türk, “Çalışanlarda Psikolojik Şiddet Algılaması ve Kadın Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma (2010)” isimli makalelerinde Nevşehir Üniversitesi’nde çalışan kadın akademisyenlerin “çalışma stresi ve iş performansı ile psikolojik şiddet uygulamaları arasındaki ilişkiler”i belirlemeye çalışmışlardır. Anket yönteminin kullanıldığı çalışmada, psikolojik şiddetin fiziksel şiddetten çok daha tehlikeli olduğu sonucuna varılmıştır.

Ünal ve Gülseren, “COVID-19 Pandemisinin Görünmeyen Yüzü: Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet (2020)” adlı çalışmalarında pandemi sürecinde kadınların ev içi emeklerine ve bu süreçte kadına yönelik şiddete odaklanmışlardır. Çalışmanın en temel bulguları, pandeminin kadının ev içindeki yemek yapma, çocuk bakımı, temizlik vb. iş yükümlülüklerini ve kadına yönelik şiddeti artırdığı yönündedir.

Literatürde kadın akademisyenlerin mevcut durumu ve karşılaştıkları sorunlara yönelik çalışmalar hem nitelik hem nicelik olarak artmaktadır. Özellikle başta ev içinde önemsenmeyen ve değersiz görülen emek, çalışma hayatı ile birleşince kadınlara daha fazla yük getirmekte, kadınların ev-

iş hayatı arasında denge kurmalarını zorlaştırmaktadır. Benzer şekilde kadınlar eğitilmiş olsa dahi toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gündelik pratiklerinde oldukça yoğun yaşamaktadırlar.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma”dır (Yıldırım vd., 2011: 39). Nitel araştırma yönteminde çalışmanın yapıldığı çevreyi anlama ve araştırma ön planda olmaktadır. Dolayısıyla bu yöntemde temel olarak “doğal ortama duyarlık, araştırmacının katılımcı rolü, bütüncül yaklaşım, algıların ortaya konması, araştırma deseninde esneklik, tümevarımcı analiz ve nitel veri” (Yıldırım vd., 2011: 41) ana özellikler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada kadın akademisyenlerin rahat olmalarını sağlamak amacıyla buldukları ortamda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, akademisyenler ile görüşmede sadece soru soran bir araştırmacı profili yerine görüşmeci ile deneyimleri aynı anda yaşayan bir profil çizilmesi, yani görüşmeci ile aynı duygu ve düşünce ortamında bulunması amaçlanarak aktif rol oynanmıştır. Bunun yanında, çalışmada bütünlük sağlanması amacıyla görüşmeciye birbiriyle ilişkili sorular art arda sorularak olgular arasındaki ilişkiyi yakalamaya çalışılmıştır. Her katılımcının kendi hikâyesinin biricikliği, çalışmada birden fazla öznel sonuçları ortaya çıkarmıştır.

Saha çalışması 2020 Aralık ayında gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya, 30.11.2020 tarih ve 155 sayılı etik kurul kararı alındıktan sonra başlanmıştır. Çalışma “yarı yapılandırılmış görüşme” (Demir, 2017: 291) yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara 14 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Tüm katılımcılara araştırmanın konusu ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş ve sonrasında katılımcılar çalışmaya gönüllü olduklarına dair form imzalamışlardır. Çalışmada tüm sorulara verilen cevaplar not alınmış, sonrasında çözümlenmesi yapılmıştır. Ayrıca katılımcılara çalışma kapsamında alınan bilgilerin başka herhangi bir amaç dışında kullanılmayacağı bilgisi paylaşılmıştır. Etik kurallar gereği katılımcıların tamamının gerçek isimleri yerine her bir katılımcı A1, A2, A3, A4 ... şeklinde kodlanmıştır. Böylece hem görüşmecilerin isimlerinin kullanılmaması talebi gerçekleşmiş hem de çalışmada sınıflandırma yapılmasına kolaylık sağlanmıştır.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Sosyal bilimler alanında araştırmacının karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri yaptığı çalışmaya uygun örneklem seçim yöntemidir. Yapılan çalışmanın niteliğine göre nitel ve nicel araştırma yöntemleri birbirinden farklılık gösterir. “Nitel araştırmacılar, bir örneğin temsil edebilirliğine veya bir olasılık örneklemini çizmek için ayrıntılı tekniklere daha az odaklanıp bunun yerine örneklemin veya vakaların, birimlerin veya etkinliklerin küçük bir koleksiyonunun sosyal yaşamın temel özelliklerini nasıl aydınlattığına odaklanırlar. Örneklemin amacı, açıklığa kavuşturan ve derinleştiren vakaları, olayları veya eylemleri toplamaktır” (Neuman, 2007: 141).

Araştırmaya katılan kadın katılımcıların 9’unun evli, 6’sının bekâr olduğu görülmektedir. Evli olanların 7’si çocuk sahibi iken, 3 kadın akademisyenin çocuğu bulunmamaktadır. Kadın akademisyenlerin 2’si profesör, 2’si doçent, 7’si doktor öğretim üyesi, 3’ü öğretim görevlisi ve 1’i araştırma görevlisidir. Katılımcılar 27-51 yaşları arasındadır.

Verilerin Analiz Edilmesi

Yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışmada verilerin analiz edilmesi amacıyla betimleme analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimleme analiz yönteminde verilerin orijinal şekline bağlı kalınması suretiyle alıntı yapılması söz konusudur (Kümbetoğlu, 2017: 154). Bu çalışmada kadın akademisyenlerin sorulara verdikleri yanıtlardan sık sık doğrudan alıntılar yapılarak verinin özgünlüğü korunmuştur.

Bulgular

Çalışmada elde edilen bulgular 7 alt başlık altında sınıflandırılmıştır. Söz konusu başlıklar ise kadın akademisyenlere sorulan sorular ışığında belirlenmiştir. Bu başlıklarda kadın akademisyenlerin meslek tercihlerini etkileyen faktörler, cinsiyete dayalı işbölümü, karar alıcı konumu, ev-iş hayatı arasındaki denge, toplumsal cinsiyet kavramı, kadına yönelik şiddet ve çalışma hayatında kadın-erkek eşitliği üzerinde durulmuştur.

Kadın Akademisyenlerin Mesleği Tercih Etmelerinde Ön Plana Çıkan Faktörler

Çalışmada kadın akademisyenlere mesleği tercih etmelerinde ön plana çıkan öğelerin neler olduğu sorulmuştur. Mesleği kendi istekleri ile tercih ettiklerini belirten kadın akademisyen yoğunluktadır ancak kendi isteği dışında belli koşullardan dolayı mesleği tercih ettiğini ifade edenler de olmuştur. Öğretmen olarak atanamayan akademisyenlerin bu mesleği tercih etmelerinin yanında öğretmenlik okurken akademisyen olmaya karar veren kadınların da çoğunlukta olduğu görülmektedir.

“Okumayı seviyorum. İnsanları eğitmeyi seviyorum. Akademik unvanlar da toplumda saygın. Annem doktora yapmam konusunda çok baskı yaptı. Özel sektörde maddi olarak daha fazla kazanmama rağmen bunu tercih ettim” (A2).

“İlk başta akademisyenliği düşünmüyordum. Yüksek lisansı bitirdikten sonra akademiye düşünmeye başladım. Öğretmenliğe atansaydım belki de akademisyen olmayacaktım. Annemin etkisi oldu. Annem ve babam üniversitede çalışıyorlardı, alışkındım bu ortama...” (A3).

“Öğretmen olduğumda stabil bir hayatımın olacağını düşündüm. Araştırma yapmak, yenilikçi düşüncelere açık olmak gibi nedenlerle tercih ettim. Ailemdeki akademisyenler beni bu konuda teşvik ettiler” (A4).

“Akademik kariyer benim ruhumda var, benim için aşk... Tamamen kendi çabam. Öğretmenlik mezunuyum, belki atansaydım başka olurdu ama yine de ileride akademisyen olurum” (A5).

“Benim hayalimdi... Üniversiteye ilk girdiğim günden itibaren akademisyen olmak istedim, hep bilimin içinde olmak istedim. Ailem şehir konusunda etkili oldu. Onların yanında rahat edeceğimi düşünüyorlardı” (A9).

“Tamamen kendi tercihim. Lisansta eğitim alırken öğretmenliğin beni çok tatmin etmeyeceğini düşündüm. Öğretmen olarak kalırsam akademik olarak kendimi geliştiremeyeceğimi düşündüm. Mesleğe araştırma görevlisi olarak doğrudan başladım...” (A14).

“Araştırma yapmayı seven bir kişilik yapısına sahip olmamın ve aldığım eğitimlerin doğal bir sonucu olarak görmekteyim. Tabii ki belki de en önemli nedeni bilinçli bir ailede yetişmiş olmam ve özellikle rahmetli annemin küçük yaşlardan itibaren beni sürekli okumaya ve meslek sahibi olmaya teşvik etmesidir” (A15).

Kadın akademisyenlerin meslek tercihlerinde dışsal bir zorlamaya maruz kalmadan mesleği tercih ettikleri, ailelerin de bu konuda olumlu tutum sergiledikleri araştırma genelinde ortaya çıkan temel bulgular arasındadır. Öğretmenlik mesleğinin “kadın mesleği” olduğu algısına katılımcılar arasında çok fazla rastlanmamaktadır.

Ev Hayatında Cinsiyete Dayalı İş Bölümü Durumu (Ev İşleri, Çocuk Bakımı vb.)

Çalışmanın bu kısmında kadın akademisyenlere ev hayatlarında cinsiyete dayalı iş bölümünün olup olmadığı sorulmuştur. Cinsiyete dayalı iş bölümü, kadının verili roller üzerinde ev hayatını şekillendiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada kadın akademisyenlerin hayat deneyimleri kendine has özellikler taşımaktadır. Evli olan kadınların ev içi yükümlülüklerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

“Çoğu işi ben yapıyorum. Çocukların öz bakımı ve ev işleri... Kadınlara atfedilen işlerin hepsini yapıyorum. Ama nispeten eşim de yardımcı oluyor. Bunları aslında benim görevimmiş gibi yapıyorum” (A1).

A1’in deneyimi, kadının geleneksel ev içi işlerden sorumlu olduğu tezini destekler niteliktedir. Eşin “yardımcı” rolünde kendisine yardım etmesi dahi bu rollerin kanıksanmış olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

“İş bölümü var ama daha çok ben yapıyorum. Eşim temizlik yapar, kahvaltıya yardım eder, çocuklarla ilgilenir” (A4).

“Tabii ki iş bölümü var. Bazen ben, bazen eşim... Yemek ve temizlik için de bu geçerli. Ama ben söylediğimde yapıyor” (A6).

Ailesi ile yaşayanlar ev içi işlerde çok fazla sorumluluklarının olmadığını belirtirken ailelerinden ayrı yaşayanlar tüm sorumlulukların kendilerine ait olduğunu ifade etmişlerdir.

“Bütün işleri ben yaparım” (A7).

“Ev işlerini ortak yapıyoruz. Eşim ben söylemeden kendiliğinden yapıyor... Dışarıda alışverişini daha çok o yapar, faturaları ben ödüyorum” (A11).

“Evde kesinlikle cinsiyete dayalı iş bölümü yoktur. Evde iş paylaşımı var. Hangimiz müsait isek o işi yapıyoruz” (A12).

Bekâr olan kadın akademisyenlerin deneyimleri aileleri ile birlikte yaşama durumlarına göre değişiklik göstermektedir.

“Daha çok annem ve temizlikçi kadın ev işlerini yapıyor. Babam daha çok dışarı ile ilgili işleri yapar” (A2).

“Evden sorumlu kişi annemdir. Babamın ev ile ilgili işlerde sorumluluğu yok. Babam dışarı ile ilgili işlerle uğraşır. Kadın kesinlikle sorumlu ev işlerinden...” (A5).

“Ablam ile yaşıyorum. Ben temizlik işlerini yaparım, o da yemek ama dışarıdaki bütün işleri ben yaparım. Fatura, tamir vb.” (A7).

“Bizde herkes her şeyi yapar. Mesela belli yemekleri babam yapar. Fatura ödemesi araç bakımı gibi işler babamda ama annem de yapsa bu işleri babam karşı çıkamaz” (A9).

Çalışmada, cinsiyete dayalı iş bölümünün olduğu ailelerde kadının daha çok ev içi işler ile erkeğin ise ev dışındaki işler ile ilgilendiği görülmektedir. Ancak kadınların geneli için ev içi işlerin kadına özgü işler olarak görüldüğüne dair algı mevcuttur.

Evde Temel Karar Alıcı Konumu

Kadınların kendi hayatlarını doğrudan ilgilendiren kararlara katılımı veya doğrudan karar alıcı konumu çalışmada irdelenmiştir. “Evde temel karar alıcı konumda olan kimdir?” sorusuna verilen yanıtlar kadının karar alma süreçlerindeki rolünü ortaya koyar niteliktedir.

“Kararlar ortak alınır. Karar alacağımız zaman önce konuşuruz. Birkaç gün düşünürüz” (A1).

“Annem temel karar alıcı konumda. Babam anneme danışır, aralarında bu konuda uyum var. Babam anneme çok güvenir...” (A2).

“Evliliğin ilk yıllarında kesinlikle eşimin dedikleri oluyordu ancak bunun çok zararını gördük. Yatırımlar konusunda sorunlar yaşadık. Artık kararları ortak alıyoruz. Benim istemediğim bir şey artık olmuyor...” (A4).

“Baba karar alıcıdır” (A5).

“Beraber konuşarak ortak karar alıyoruz” (A6).

“Annem ne derse babam onu yapıyor. Annemin kararları daha etkilidir” (A9).

“Ortak karar alırız, hatta bazen çocuklarımıza danışırız” (A10).

“Oturur ilk etapta konuşuruz. Ama benim isteklerime göre kararlar almıyor” (A13).

Çalışmada kadınların büyük çoğunluğu evde kararların ortak alındığını ifade etmiştir. Bu durum, kadınların kararlarda söz sahibi olabilmesini mümkün kılmakla birlikte kadının özdeşleştirilmiş olduğu özel alanın kadın lehine dönüşümüne fırsat yaratmaktadır.

Ev-İş Hayatı Arasındaki Denge

Bu bölümde, kadın akademisyenlerin ev hayatı ve iş hayatı arasında dengeyi sağlayıp sağlamadıkları, dengeyi nasıl sağladıkları, denge sağlanmadığı durumlarda hangi sorunları yaşadıkları araştırılmıştır.

“Sabah kalktığımda kahvaltı hazırlıyorum, çocukları okula hazırlıyorum. Okula geldiğimde ise okul işleri ile ilgileniyorum. Yorgun oluyor tabii insan... Eve gittikten sonra ise tekrar çocuklarla ilgileniyorum. Çocukları uyuttuktan sonra da bilgisayar başına geçip akademik çalışmalar yapıyorum. Çocukların ödevleri ile de daha çok ben ilgileniyorum. Bu şekilde dengeyi kuruyorum. Zor oluyor ama şikâyetçi değilim (A1).

Yukarıdaki deneyimden de görüldüğü üzere kadınların günlük hayat döngüsü ev işiyle başlayarak iş işiyle bitmektedir. Burada asıl vurgulanması gereken husus, kadının bu deneyimleri kendi hayatının ayrılmaz bir parçası olarak da görmesidir.

“Daha çok iş hayatına yoğunlaşıyorum. Evde ailem olduğu için çok fazla işim yok...” (A2).

“Ev-iş hayatım dengede. Ev işlerinde rahatım. İstedğim zaman yapıyorum. Özellikle yemek yapmayı seviyorum, daha çok akademik çalışmalar yapıyorum” (A3).

“Denge kurmak çok zor, çok zorlanıyorum. Tezimin yoğunluğu var, okulda da çok fazla iş yüküm var. Evde iki çocuk ve ev işleri... Tüm işleri yetiştirebilmek için çok efor sarf ediyorum. Günde dört saat uyumaya başladım. Zihnen çok yoruluyorum. Çocuklar uyduktan sonra da oturup ders çalışıyorum. Eşim yardımcı oluyor ama sanki benim görevimmiş gibi diğer işleri de ben yapıyorum” (A4).

A4’ün deneyimleri, ev-iş hayatı arasındaki dengenin zorluğuna dair en çarpıcı örnektir. Kadının bir yandan evli ve çocuklu olması, diğer yandan da akademik faaliyetler yapmak zorunda olması bu dengenin oldukça zor kurulmasına neden olmaktadır. Buradaki deneyim, A1’in deneyimleri ile benzeşmekle, eş bu deneyimde de “yardımcı” rolü üstlenmekte ve kadın ev içi işlerden birinci derecede sorumlu olmaktadır.

“Ev işlerinin yoğun olduğu dönemler oluyor ancak akademik çalışmalar daha yoğun... Kayınvalidem olduğu için daha rahatım. Kayınpederim de kayınvalideme yardım ediyor” (A6).

“Akademik çalışmalarımın yanında ev işlerini de yapıyorum. Gece az uyuyorum. Zaman zaman sıkışıp kalıyorum. Bu durumda mutsuz oluyorum ve stres yaşıyorum” (A7).

“Hayatım üçe, dörde bölünmüş durumda... Siyasetçi kimliğim, akademisyenlik kimliğim, ev kadınlığı, iş hayatı. Bunlar arasında denge kurduğumu düşünüyorum. Akademik faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle ev hayatımda düzenlemeler yapmak zorunda kalıyorum. Bazen mutsuz oluyorum. Bir yandan çalışmayıp evde çocuklara bakayım diyorum, ama böyle de mutsuz oluyorum çünkü mesleğimi de çok severek yapıyorum” (A10).

“Çocuklarla ve dersleriyle ilgilenmek, yemek yapmak vb. işlerden dolayı akademik çalışmalarını zamanında yapamadığım dönemler oluyor ve strese giriyorum” (A12).

“Hafta içi ev ile çok ilgilenmiyorum. Akademik çalışmalardan dolayı o işleri hafta sonuna bırakıyorum. Dengeyi kurmakta zorlanıyorum ve bu beni mutsuz ediyor. Akademik çalışmalara yoğunlaşınca ev işleri kalıyor, ev işlerine yoğunlaşınca akademik çalışmalar gecikiyor. Ev işleri enerjinizi ve zamanınızı alıyor” (A13).

“Çok yoğunsam eşim yardım eder. Hem okulda hem evde işlerim oluyor, zaman zaman stres ve mutsuzluk oluyor. (A14).

“Akademisyen bir bayan olmamdan dolayı ev ve iş arasında iyi bir denge kurabildiğimi söyleyemem. İşimin büyük bir kısmı ev hayatımı kapsamaktadır. Bu durumda bekâr olmayı da bir avantaj olarak görmekteyim” (A15).

Kadın akademisyenlerin ev ve iş hayatları arasında denge kurma durumları, önceki bölümlerde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünde ifade edilen benzer sonuçları tekrar gündeme getirmektedir. Evli ve çocuk sahibi olan kadın akademisyenlerin ev içi sorumlulukları bekâr olan ve evli olup da çocuğu olmayan kadın akademisyenlere göre çok daha fazladır. Dolayısıyla ev ve iş hayatı arasında yoğun çalışan akademisyen kadınların yıpranma, mutsuzluk ve stres durumları ile karşı karşıya kaldıkları gözlemlenmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular, pandemi sürecinin kadınların ev içi yükümlülüklerini önceki dönemlere göre daha da artırdığı yönündedir. Nitekim UN Women tarafından yayınlanan Whose time to care? : Unpaid Care and Domestic Work During COVID-19 adlı çalışmada, 38 ülkeden elde edilen veriler ışığında pandeminin kadınların iş yüküne etkisine ilişkin sonuçlara yer verilmektedir. Rapora göre pandemi süreci öncesinde bir kadının ortalama günlük ücretsiz ev işleri ve bakım işlerini erkeklere oranla 3 kat daha fazla zaman harcarken pandemi ile birlikte bu iş yükü daha da artmıştır (UN Women, <https://data.unwomen.org/publications/whose-time-care-unpaid-care-and-domestic-work-during-covid-19>, erişim tarihi: 15.01.2021).

“Pandemiden dolayı çocuklar sürekli evde. Çok sınırlı bir etkileşim alanları var. Bu süreçten psikolojik olarak etkileniyorlar, tabi ben de... Ayrıca bu süreçte iş yüküm daha da arttı” (A1).

“Evi ara ara temizlemeye gelen kadın vardı. O bana rahatlık veriyordu. O yüzden ben evde ufak tefek işlerle uğraşıyordum. Şu an pandemiden dolayı temizlikçi de alamıyoruz, kendim yapıyorum ev işlerini” (A14).

Ayrıca kadınların dengeli bir ev ve çalışma hayatı kurmalarında eşleri ve eşlerinin ailesi önemli birer öge konumundadırlar. Kadınlar eşlerinin veya eşlerinin ailelerinin desteğiyle bu denge ve uyumu sağlamakta avantajlı olduklarını ifade etmişlerdir.

Toplumsal Cinsiyet Kavramına Yönelik Bakış Açısı

Çalışmanın bu kısmında kadın akademisyenlerin toplumsal cinsiyet kavramına yönelik bakış açılarına yer verilmiştir. Dünyaya gözlerimizi açtığımız andan itibaren kişiliğimizi, duruşumuzu, düşüncelerimizi şekillendiren toplumsal cinsiyet kavramına kadın akademisyenler farklı bakış açıları geliştirmişlerdir.

“Toplumsal cinsiyet eşitsizliği var... Esasında toplumsal cinsiyet adaletine ulaşmak gerekir. Kadın ve erkeğin fitratı farklı. O yüzden kadın ve erkek biyolojik ve psikolojik olarak ele alınmalı. Bu şu demek değil: Herkes gücü kuvvetinde hak sahibi olacak. Karşılıklı iletişimde hak ve adaleti gözetmek gerekir. Bizim toplum henüz bu aşamada değil. Kadına yüklenen görevler var, doğal görevleri var kadının. Geleneksel aile yapısından kaynaklanıyor bu... Kadının genelde öğretmen olmasına yönelik inanç var. Ancak kadının erkeklerden fazla hak sahibi olması taraftarı da değilim, erkeğin de öyle olmaması lazım” (A1).

A1, toplumsal cinsiyet adaleti kavramını gündeme getirerek çalışmada farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Son dönemlerde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı ile birlikte toplumsal cinsiyet adaleti kavramına da sıklıkla rastlanmaktadır. Yılmaz (2015: 108)'a göre, “Toplumsal cinsiyet adaleti”, modernite tarafından belirlenen eşitliğin kadınlar arasındaki birtakım farklılıklarla ilgilenmemesi sebebiyle, tüm dünyada kadının hareketinin belli kesimlerine daha çok hitap eden bir kavramdır”. Eşitlikten ziyade adaleti ön plana çıkararak toplumsal cinsiyet adaleti, kadınlar arası farklılıkların giderilmesine yönelik bir araç olarak görülmektedir.

“Kadın-erkek eşit değildir. Hak konusunda bazı yerlerde eşitlik var. Bazı yerlerde kadın, bazı yerlerde erkek öndedir. Cinsi farklı olan iki birey arasında eşitlik aranmaz. Kadınların duygusal, psikolojik, fizyolojik dünyası farklı. Eşitlik ancak aynı cinslerde aranmalı. Erkek güçlü görünse de aslında kadın daha güçlü. Kadın duygusal, erkek daha mantıksal hareket eder. Kadın daha detaycıdır, erkek ise daha düz düşünür. Kadın yapısı gereği korunmaya, erkek ise korumaya ihtiyaç duyar” (A2).

Çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin normal bir olgu olarak kabul edildiğini ifade eden akademisyenler de olmuştur.

“Toplumsal cinsiyet eşitsizliği var ama bunu da yadırgamıyorum. Doğru bulmuyorum ama kabullendim. Bunu değiştirmek kolay değil, zaman alacak... Sadece akademide değil, her alanda örnekleri var. Örneğin akademik kadrolara atamada evli olup olmadığının sorulması, doktora yapan kadın öğrencilere evlenmeme şartının konulması, alımlarda sadece erkeklerle çalışma isteği...” (A3).

“Maalesef kültürümüzde yerleşmiş düşünce kalıpları var. Yemek yapma, ev işleri gibi işlerin sanki kadınların yapması gerektiğine yönelik bakış açısı var. Arabayı ben sürüyorum ama bakımına ben götüremiyorum. Sanki sadece erkeklerin işiymiş gibi görülüyor. Ama bu algı yavaş yavaş kırılacak diye düşünüyorum. Aile kültürü ile ilgili bir şey bu. Benim ailemde erkek çocuk temizlik de yapar, yemek de. Ancak eşimin ailesi ataerkil ve ailesinin tamamı benden onlara hizmet etmemi bekliyorlar...” (A4).

“Kız çocukları bu bölgelerde erkeklere göre daha önde. Kızlar daha çok sorumluluk sahibi. Toplumun erkeklerden beklentisi çalışmaları, kızlardan beklentisi ise eve yardım etmeleri. Tartışmasız bir şekilde toplumsal cinsiyet eşitsizliği var. Kadının ev işleri, çocuk bakımı vb. işlerden sorumlu olması doğru değil. Kadın-erkek arasında dayanışma olmalı” (A5).

“Toplumun herkese biçtiği ve verdiği roller var. Bu roller sonradan verilmiştir. Ancak dinimizin de emrettiği roller var. Bu topluma çok aykırı davranamıyorsun. Kadın denilince kadının anne ve eş rollerinin akla gelmesini doğru bulmuyorum...” (A10).

“Cinsiyet eşitsizliği inanılmaz boyutta. Eğitimde de ciddi boyutta. Eğitimsiz insanları anlayabiliyorum ama eğitilmişleri anlayamıyorum. En feminist olan eğitimcilerin dahi söylemlerinde cinsiyetçilik var” (A11).

Kadınların içinde doğup büyüdüğü ortam, toplumsal cinsiyet kavramının kendileri için ne anlama geldiği bakımından önem taşımaktadır. Çalışmada ailesinde geleneksel roller ile yetişmeyen kadınların konuya bakış açıları farklılık göstermektedir.

“Ailemde hiçbir zaman toplumsal cinsiyet rollerine maruz kalmadım ama toplumda oldukça yoğun. En basiti bir kıyafeti dahi giydiğimizde “İnsanlar ne düşünür?” diye soruyorsunuz kendinize. Aslında kimse size neden bu kıyafeti giydiğinizi sormuyor ama bir noktadan sonra topluma uyum sağlama zorunluluğu doğuyor” (A12).

“Bayanlara giydirilmiş roller var, erkeklerin de var... Ama bu rollerin dışına çıkanlar da var. Bazılarına göre sadece erkekler araç kullanır ama kadınlar da artık kullanıyor. Bizim evde araç eşime ait, mecbur kalırsam aracı ben sanayiye götürürüm. Evin temizliği, yemeği, ütüsü bende. Bu biraz da benden kaynaklı. Hijyen konusunda hassasım, bu yüzden eve yardım için temizlikçi de almıyorum” (A13).

“Toplumda bu roller var ve bu doğru değil. Ben bir erkeğin yapabileceği her şeyi yaparım. Kadının ve erkeğin rolleri var ve bu çocuğun yetiştirilmesi tarzına bağlı olarak ortaya çıkar. Ben sanayiye de araç götürüyorum. Geleneksel bir ailem vardı ama ben öyle yetişmedim” (A14).

“Toplumsal cinsiyet ayrımı, tarihten bugüne toplumun her katmanında karşımıza çıkan bir husustur. Tabi ki toplumsal cinsiyet ayrımının kesinlikle karşısındayım. Maalesef günümüzde ülkemizde ve dünyada çok yaygın olan kadına yönelik şiddetin toplumda cinsiyet ayrımcılığından kaynaklandığını düşünüyorum. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığı bir yerde kadına yönelik şiddetin önlenemeyeceği kanaatindeyim” (A15).

Katılımcıların büyük bir kısmı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğunu kabul etmekle birlikte kadın-erkek eşitliğinin fitrat olarak mümkün olmadığını ifade eden katılımcılara da rastlamak mümkündür. Ayrıca cinsiyet rollerinin kanıksanması da bazı katılımcılar tarafından normal olarak değerlendirilmektedir.

Kadına Yönelik Şiddete Bakış Açısı

Şiddet, kadınların gündelik hayatlarında fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik olmak üzere hemen hemen her zaman yaşadıkları bir olgudur. Şiddet, “fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal istismar, ihmal ve ekonomik istismar” (Aksoy vd., <https://www.ttb.org.tr/eweb/adli/6.html>, erişim tarihi: 06.01.2021) biçimleriyle kendini göstermektedir. Kadın akademisyenlere bu bölümde kadına yönelik şiddet konusundaki düşüncelerinin eler olduğu sorulmuştur.

“Şiddet sadece ülkemize özgü değil, tüm dünyada artıyor... Sadece fiziksel şiddet değil, psikolojik şiddetin de arttığını görüyoruz. Şiddet vakalarının temel kökenine inmek lazım. Şiddet aslında her zaman vardı ancak günümüzde kitle iletişim araçlarının artması ve kadının bilinçlenmesi ile daha görünür oldu. Geleneksel aile yapılarında şiddet normal karşılanıyordu. Ancak günümüzde şiddete ilişkin kurumsal yapılar, yasal düzenlemeler ve kadın STK’ların artması ile sorunun gerçek bir sorun olduğu anlaşılmaya başladı. Günümüzde değer farklılaşması nedeniyle şiddeti ortaya çıkaran unsurlar karmaşıklaştı ve giderek keskinleşti. Kadın cinayetlerinin artması bunun göstergesi” (A1).

“Kadına yönelik şiddet asla olmamalı, bunun istisnası olamaz. Şiddetin her türlüsüne karşıyım. İnsan tartışırken bile kırgınlık yaşarken şiddet görmesi düşünülemeyecek derecede kötü. Annem uzun süre babamdan şiddet gördü ve annem boşandı. Sonrasında bizde bir rahatlama oldu. Kadın isterse her şeyi yapabilir, bu nedenle erkeğin şiddetine katlanmak zorunda değil. Toplumda “Döver de sever de bir kereden de bir şey olmaz, kadın hak etmiş” söylemleri yaygın” (A4).

“Kadının ekonomik olarak özgür olmaması her türlü şiddete maruz kalmasına neden olur. Kadının ekonomik özgürlüğü varsa belli bir noktadan sonra şiddeti kabul etmez. Kadın-erkek fiziki ve biyolojik olarak eşit değil” (A5).

Şiddetin sadece fiziksel olmayıp ekonomik, cinsel, psikolojik şekillerde gerçekleştiği çalışma genelinde vurgulanan bir husustur.

“Yani psikolojik, duygusal, cinsel şiddet... Konuşulmayan bir konu. Kadınlar bunu dile getiremiyor. Eğitim seviyesi ne kadar yükselse de kadın akademisyenler de şiddet görüyor. Sürekli şiddetin olduğu bir evde çocukların daha sorunlu büyüyeceğini düşünüyorum. Kız çocuğum var, onun için çok endişeleniyorum. Şiddetin hiçbir haklı gerekçesi olamaz. Şiddet kültürel ancak bu söylemi kabul etmememiz lazım. Şiddet öğrenilmiş bir olgudur” (A6).

“Ben şiddetin ailede başladığını düşünüyorum. Toplum zaten buna yatkın. Erkek şiddete daha meyilli olarak büyür. Psikolojik şiddet, fiziksel şiddetten daha yoğun ve yıpratıcı” (A8).

“Şiddetin her türlüsüne karşıyım. Kadına yönelik şiddet gerçekliği var. Kadının daha duygusal olması ve erkeğe kıyasla daha zayıf olması şiddeti getiriyor. Kadına yönelik bakış açısının değişmesi gerekir. Toplumda her kesimin bu konuya el atması lazım. Şiddetin hiçbir şekilde haklı bir yanı olmaz” (A10).

“Şiddetin hiçbir haklı gerekçesi olamaz. Cinsel, fiziksel, ekonomik şiddet var. Asıl şiddet psikolojik şiddettir, daha yaralayıcıdır, uzun vadede hasar bırakıyor. Şiddet söz konusu olunca eğitilmiş eğitimli ayrımı önemini yitiriyor, şiddetin türü değişiyor” (A11).

Çalışmada, kadının ikincil konumunun tarihsel olarak süregeldiği ve şiddet söz konusu olduğunda daha çok görünür olduğu söylemleri dile getirilmiştir.

“Şiddetin hiçbir şekilde hiçbir haklı gerekçesi olamaz. Şiddete başvuran kişilerin tedavi edilmesi gerekir. Bu bir hastalık. Şiddet sadece fiziksel değil, sözlü şiddet daha kötü. Zaten tarih boyunca kadın hep değersiz görülmüştür” (A12).

“Şiddet bir zayıflıktır, krizi yönetememdir. Kadına şiddetin hiçbir şekilde kabul edilebilir yanı yok. Şiddet, kişinin psikolojik hastalığının sonucudur” (A14).

“Ülkemizde ve dünyada her gün kadınlar şiddet görüyor, öldürülüyor. Kadına yönelik şiddetin sorumlularının ağır bir şekilde yargılanması ve mutlaka daha caydırıcı ilave yasal tedbirler alınması gerektiğine inanıyorum. Şiddetin her türlüsüne karşıyım. Tabii kadına şiddete de hayır diyorum. Bu kapsamda özellikle bizlerin toplumun bilinçlendirilmesi yönünde önemli görevler üstlenmemiz gerektiğini düşünüyorum” (A15).

Görüldüğü üzere çalışmada katılımcıların önemli bir kısmı kadına yönelik şiddetin haklı gerekçelerinin olamayacağını ileri sürerken sadece 1 katılımcı (A2) şiddetin haklı gerekçelerinin olabileceğini ileri sürmüştür.

“Çok istisnai durumlar hariç şiddete uğrayan kadınların olaylar ile ilgili öngörülerinin eksik olduğunu, akıllı davranmadıklarını düşünüyorum. Kadınların büyüklerinin sözünü dinlemediklerinden dolayı şiddet gördüklerini düşünüyorum. Sistem kadını aşırı derecede özgürlük budalası haline getirdi. Kadın o özgürlüğü hazmedemedi. Erkek ile saygı ortadan kalkınca bu ilişki güç yarışına dönüştü. O yarışta galip çıkmak isteyen erkek şiddete başvuruyor” (A2).

Dolayısıyla burada kadının şiddet görmesinin haklı gerekçesi, kendi düşüncesine aykırı olan bir fikri benimsememesi veya aile bireylerinin istediklerine zıt şekilde davranması şiddetin haklı gerekçesi olarak görülebilmektedir.

Çalışma Hayatında Kadın-Erkek Eşitliğine Yönelik Bakış Açısı

Bu bölümde son olarak kadın ve erkeklerin çalışma hayatlarında eşit olup olmadıklarına dair görüşlere yer verilmiştir.

“Çalışma hayatında kadın-erkek eşitliği yok ve bunu somut şekilde yaşadım. Size atfedilmiş belli sınırlar var. Üst görevler daha çok erkeklere veriliyor. Cam tavan sendromunun tüm mesleklerde olduğuna inanıyorum. Liyakat sahibi olsanız da kadın olmanızdan kaynaklı o işlere gelemiyorsunuz. Asıl mesele şu: Kadınlar bile artık bu durumu kabullenmiş durumda” (A1).

“Bazı meslekler erkeklere uygun fitrat ve fiziksel olarak, inşaat vb. Genel olarak cam tavan uygulamasının olmadığını düşünüyorum. Kadının gerekli eğitimi aldıktan ve gereğini yaptıktan sonra istediği konumlara gelebileceğini düşünüyorum. Özel sektörde kapitalist sistem artık cinsiyete değil, yeteneklere bakıyor” (A2).

A2'nin deneyimleri mesleklerin biyolojik olarak sınıflandırılmasına yönelik bakış açısını gündeme getirmesi bakımından farklılık göstermektedir.

“Eşitlik yok. Bir kadın akademisyen evli ve çocuklu ise iş hayatını ona göre düzenliyor ama bu erkek için geçerli değil. Kadın ders programını, işe geliş ve işten çıkış saatlerini özel hayatına göre ayarlamaya çalışıyor” (A3).

“Çalışma hayatında eşitlik yok. İdari görevlerde kadın yok. “Kadın bu işle baş edemez” anlayışı var. Ancak bu fiziksel bir şey değil ki” (A4). “Eşitlik yok. Doktora ve yüksek lisans seçiminde hocalar erkek öğrenci istiyor, çünkü kadın öğrenciler evlenebilir, çocuk sahibi olabilir, bundan dolayı da çalışmalarını aksayabileceğini düşünüyorlar” (A5).

A5'in deneyimleri kadın akademisyenlerin idari görevlerde tercih edilmemesinin nedenini kadının fiziksel olarak bu görevleri yürütemeyeceği düşüncesine dayandırmaktadır. Kadının evlenerek çocuk sahibi olma ihtimali de lisansüstü eğitimlerde bir çıkmaz olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Tabii ki çalışma hayatında kadın-erkek eşitliği yok. Erkek akademisyenler daha çabuk yükseliyor. Ev işleri, çocuk bakımı vb. işlerde sorumlulukları daha az. Bazı işlerin sadece erkekler tarafından yapılacağına dair algı var. Yüksek lisansta saha çalışmasının daha çok erkeklere uygun olduğu düşüncesinden dolayı kadın adayları tercih etmeme eğilimi var. Kadın akademisyenler 2-0 gerideler. Bekâr olan kadın akademisyenler de daha çabuk yükseliyor. Evli olan erkek akademisyen ise her halükârda bunları yapabiliyor” (A6).

“Kadınlar rol çatışması yaşıyor. Erkekler daha rahat, kadınların yoğunluğu daha fazla. Bir yandan akademi, diğer yandan ev işleriyle uğraşıyorlar” (A9).

Çalışma hayatında kadın-erkek bakımından ortaya çıkan en önemli farklılık, kadınların gündelik hayat deneyimlerinin “rol çatışması”na dönüşmesidir. Ev işi uğraşlar ile akademik çalışmaların birleşmesi, kadınların mesleki hayatlarında da geride kalmalarına neden olmaktadır.

“Kadın-erkek iş hayatında eşit ancak kadın olmanın farklılığı nedeniyle bu eşitlik sağlanmıyor. Bu daha çok kadının tercihi ile oluyor. Cam tavan uygulaması yok bence. Öğretmenlik daha çok kadın mesleği olarak algılanıyor. Erkek çocuğu ise bilgisayar mühendisliği vb. meslekleri tercih ediyor. Toplumda bazı branşların kadına uygun olduğu algısı var. Ben yüksek lisansa başlayınca hocam bana “Bebek düşünmüyorsunuz değil mi?” dedi. Birkaç ay sonra gebe olduğumu öğrendim ve hocama söyledim, çalışmalara ara vermek zorunda kaldım” (A10).

“Akademik ilerlemede erkekler daha avantajlı. Çünkü kadın akademik çalışmalarının yanında ev işleriyle de uğraşiyor. Bu nedenle kadın biraz daha geç kalıyor... Bence “Kadın yöneticilik yapamaz” demek yani ev işleri, çocuk vb. nedenlerle reddetmez. Erkekler arasında önemli bir dayanışma var. Dolayısıyla tercihlere de yansıyor olabilir. Kadının yönetici olması ve karar alıcı konumda olması erkekleri rahatsız ediyor” (A12).

Kadın akademisyenlerin yönetimde söz sahibi olmaları gerektiği sıklıkla dile getirilmiş olsa da görüşmeciler arasında kadınların kendi istekleri doğrultusunda yöneticilik yapmak istemediklerine dair görüşler de dile getirilmiştir.

“İş hayatında kadın-erkek eşitliği yok. Kadınlar daha güçlü ama daha çok yıpranıyorlar. Kadınlar bizzat kendileri üst mevkilerde yer almıyorlar. Kadınlar daha duygusal oldukları için ev ileri, çocuk bakımı vb. işlerle uğraşmayı tercih ederler” (A8).

“Eşitlik yok, bu net. Branşlaşmada cinsiyetçilik artık daha az ama tıp alanında hala fazla. Kadınlar yöneticiliği kendi tercihleri nedeniyle de istemiyor olabilirler” (A11).

“Eşitlik çok da yok gibi. Erkeğin daha iyi idareci olacağı algısı var. Bana göre kadın daha duygusal olduğu için idarecilikte duygularıyla hareket edebilir. Ayrıca kadının kendi isteğiyle de idareciligi kabul etmeme durumu var, ev ve okul işlerinin yoğunluğundan dolayı. Bekâr bayanlar daha istekli bu konuda çünkü ev sorumlulukları daha az” (A13).

“Çok fazla eşitlik olduğunu düşünmüyorum. Zamanında idarecilik de yaptım. Erkeğin bu işleri daha iyi yaptığına dair algının yanlış olduğunu düşünüyorum. Kadın belki de insanlarla uğraşmak istemediği için idareciligi kabul etmez. Kadın evli ve çocuklu ise ilerlemesi gecikiyor. Çocuk sayısının artması ile daha da zorlaşıyor ama erkeklerin böyle bir dezavantajları yok” (A14).

Kadın akademisyenlerin mesleklerinde erkek akademisyenlere göre daha dezavantajlı oldukları ve bu durumun iş hayatında eşitliği bozduğu görülmektedir. Özellikle branşlaşmada bazı bölümlerin erkeklere uygun olduğu algısı ön plana çıkmaktadır. Ayrıca kadın akademisyenin evli ve çocuklu olması da bu eşitliği bozar niteliktedir. Akademisyen kadınlar, akademik çalışmalarının yanında ev işi, çocuk bakımı, yemek vb. ev içi işlerle de ilgilenmekte iken böyle bir durum erkekler için belirleyici bir unsur olmamaktadır. Göker (TESEV, 2019), kadın akademisyenlerin yöneticilik pozisyonunda yer almak istememeleri konusunda şunları ifade etmektedir: “..... Türkçeye sahtekâr sendromu diye çevrilen ve başarının içselleştirilememesi ve kişinin olduğu pozisyona tesadüf eseri geldiğini düşünmesi psikolojik olgusu olarak açıklanan imposter sendromunun kadınları gündelik olarak etkilemesi üzerine düşünmeye değer. Süreçlerin yıldırıcı olduğu düşüncesine bağlı çekinceler, özellikle bakım gibi iş dışı sorumlulukların erkeklere oranla fazlalığı, kadınların kendilerini yönetici pozisyonlara aday göstermemelerine, uluslararası seyahat gerektiren bazı fırsatlardan yararlanmamayı seçmelerine neden olabiliyor”.

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı yapısal sorunlar kadınların yöneticilik deneyimi kararlarının olumsuz olmasına neden olabilmektedir.

Sonuç

Kadına toplumsal olarak yüklenen rolleri ifade eden toplumsal cinsiyet kavramı, kadının sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel hayatında köklü düzenlemeleri getirmekte, kadın bu roller çerçevesinde verili olan formlarda hareket etmektedir. Kuşkusuz erkek ile eşit statüde görülmeyen kadın eşit hak talebinde bulunmakta da haklı görülmemekte, kadının ikincil konumu erkekler ile aralarındaki eşitsiz hiyerarşiyi derinleştirmektedir. Dolayısıyla kadınlar toplumsal hayatın içinde yer alma biçimleri ve sonuçları bakımından da dezavantaj yaşamaktadırlar. Gerek sosyal gerek ekonomik sonuçları olsun, toplumsal cinsiyet eşitsizliği farklı derecelerde kadınları olumsuz etkilemektedir. Toplumsal cinsiyete ilişkin tanımlamaların temelinde; kadın ve erkeklerin biyolojik cinsiyetlerinden bağımsız olarak inşa edilen toplumsal rolleri akla gelmektedir. Bu roller bir yandan erkek egemen düşünceye hâkimiyet kazandırmakta öte yandan kadının konumunun ikincil plana düşmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla kadının ekonomik ve sosyal hayattaki konumu toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların içinde yaşadıkları toplum, kadının yaşamının neredeyse her alanını etkileyen öğeleri içinde barındırmaktadır. Özellikle geleneksel toplum yapılarında kadının erkek ile her alanda kıyaslanması durumuna rastlanmaktadır. Bu kıyaslamada kadın her zaman erkeğe nazaran daha arka planda tutulmakta, kadının varlığı ikincil düzeyde değerlendirilmektedir.

Kadınların çalışma hayatında daha fazla yer almaları ile birlikte ekonomik açıdan güçlenmeleri daha mümkün hale gelirken beraberinde birtakım sorunları da gündeme getirmiştir. Kadına geleneksel olarak atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri hem ev hayatı hem iş hayatını şekillendiren öğeleri içermekte, kadın bu roller ile birlikte ev hayatı-iş hayatı arasında denge kurmaya çalışmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular literatürü destekler niteliktedir. Çalışmaya göre kadın akademisyenler ev hayatları ile akademik hayatları arasında denge kurmakta zorlanan bir kesimdir. Özellikle evli ve çocuk sahibi olunması meslekte dezavantajlılığı getiren bir durum olarak görülmektedir. Evli ve çocuk sahibi olmak, kadın akademisyenlerin iş yükünü artırarak uyum sağlama noktasında psikolojik sorunlar yaşamalarına ve “çifte vardiya” şeklinde çalışmalarına neden olmaktadır. Bu “çifte vardiya”nın bir sebebi de iş yükünün cinsiyete göre paylaştırılmasının ötesinde bir de ev içi iş, çocuk bakımı, yemek gibi işlerde profesyonel destek mekanizmalarının yeterli seviyede olmayışıdır. Bu gibi işler için belirli bir eğitimden geçmiş insan bulmanın zorluğu, dahası bu gibi işler için yaygınlaştırılmış herhangi bir sertifika programının dahi olmayışı özellikle yoğun meslek hayatı olan kadınlar için genel hayatı zorlaştırıcı bir unsurdur. Ev içi sorumluluk paylaşımı kadın ve erkek arasında adil olsa bile çoğunlukla dışarıdan profesyonel destek almamak iş yükünün fazlalığı sebebiyle çatışmalara sebep olmaktadır.

Kadınların iş hayatı ile ev hayatları arasında gelişen “rol genişlemesi”, meslek hayatlarında “rol çatışması”na dönüşmektedir. Ayrıca kadınların içinde doğup büyüdüğü ortam toplumsal cinsiyet kavramının kadınlar için ne anlama geldiği bakımından önemlidir. Çalışmada ev içi iş, annelik, öz bakım vb. faaliyetlerinden sadece kadınların sorumlu olduğuna yönelik bakış açısı, kadınların kendi ailelerinde yetişme şekline göre değişiklik göstermektedir.

Güncel veriler, kadın akademisyen sayısı her ne kadar artmış olsa da kadınların kariyer basamaklarını daha yavaş ilerlediklerini göstermektedir. Kadını çevreleyen toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkili olan bu gerçeklik, açık veya örtük bir biçimde toplumda onay görmüş ve hatta içselleştirilmiş durumdadır. Bununla birlikte, branş tercihlerinde sadece kadın olmaktan kaynaklı olarak zaman zaman dezavantaj yaşandığı görülmektedir. Dolayısıyla çalışan kişinin kadın akademisyen olması bu durumu değiştirmeye yetmemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri şiddet, ev içi iş yükü, karar alıcı konumunda olma durumu, çalışma hayatında eşitliği, yönetici konumunda olma durumu vb. neredeyse tüm alanlara yön veren bir unsurdur. Dahası toplumsal cinsiyet, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik öğeleri bir arada bulunduran ve varlığını gün geçtikçe daha fazla hissettiren bir olgudur.

Son olarak, kadın akademisyenlerin gerek ev içi gerekse akademik hayatlarında karşı karşıya kaldıkları sorunların en aza indirilmesine yönelik birtakım önleyici tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Öncelikle aile bireylerinin toplumsal cinsiyet rollerinin farkında olarak kadınların “çifte

vardiya” şeklinde kısır döngüye dönüşen gündelik hayatlarının değişmesine yönelik bilinçlendirilmeleri gerekir. Bu kapsamda eğitim hayatının ilk dönemlerinden başlamak üzere cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık eğitimlerinin verilmesi önerilmektedir. İkinci olarak, şiddetin her çeşidi ile mücadele etme yönünde iradenin ortaya konulması gerekir. Mevcut yasaların uygulamada da işlevsellik kazanması şiddetin önlenmesine katkıda bulunacaktır. Üçüncü olarak geleneksel ataerkil bakış açısının bizzat kadınların söylem ve eylemleri ile meşru görülmesi olasılığına karşı kadınların kendi konumları konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir. Buna yönelik atılacak önemli adımlardan biri, kadınların bir araya gelmeleri ve deneyim paylaşımlarını en üst seviyede tutmalarıdır.

Kaynakça

- Adak, N. (2018). Akademide kadınlar: Yükseköğrenime giriş ve kariyerde ilerleme. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, Sayı 1 (1), 23-38.
- Akgül Gök, F. (2013). Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansması. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aksoy, E., & Çetin, G., & İnanıcı, M.A., & Polat, O., & Sözen, M.Ş., & Yavuz, F. Aile içi şiddet. (Erişim: 06.01.2021), <https://www.ttb.org.tr/eweb/adli/6.html>.
- Altınoluk, D. (2018). “Kadın olmak mı, akademisyen olmak mı? : İşte bütün mesele bu”. *Fe Dergi* 10, No. 1, 58-66.
- Berber, N. (2016). Kadına yönelik şiddet. *Toplumsal cinsiyet araştırmaları içinde* (ss. 233-255), İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Berktaş, F. (2016). Tek tanrılı dinler karşısında kadın, Hıristiyanlıkta ve İslamiyet’te kadının statüsüne karşılaştırmalı bir yaklaşım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bourdieu, P. (2016). *Eril tahakküm* (B. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Connell, R. W. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Demir, Oğuzhan Ömer. (2017). Nitel araştırma yöntemleri. K. Böke (Ed.) *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri içinde* (ss. 285-318). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ergöl, Ş., & Koç, G., & Eroğlu, K., & Taşkın, L. (2012). “Türkiye’de kadın araştırma görevlilerinin ev ve iş yaşamlarında karşılaştıkları güçlükler”. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 43-49.
- Erzeybek, B., & Gökçearslan Çifci, E. (2019). “Akademisyen kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve evlilik uyumu”. *Sosyal Çalışma Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 61-80.
- Gülru Göker, Z. (2019). Akademide kadınlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği. (Erişim: 29.01.2021), <https://www.tesev.org.tr/tr/tese/degerelendirme-notlari/>.
- Heywood, A. (2019). *Siyasi ideolojiler* (L. Köker, Çev.) Ankara: BB101 Yayınları.
- Keller, E. F. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve bilim üzerine düşünceler* (F. B Aydar, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Kılıç, G. (2019). “Kadın akademisyenlerin kadına yönelik ekonomik şiddet algısı: Düzce Üniversitesi Örneği”. *Muhakeme Dergisi*, 2(1), 1-33.
- Koray, M. (1992). “Çalışma yaşamında kadın gerçekleri”. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, 93-122.
- Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Memiş, E. (2015). Şiddet ve ekonomi. B. Yarar (Der.), *Şiddetin cinsiyetli yüzleri içinde* (ss. 175-191), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Neuman, W. L. (2007). *Basics of social research: qualitative and quantitative approaches*. Pearson Education.
- Özkanlı, Ö., & Korkmaz, A. (2000). *Kadın akademisyenler*. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Yayın No: 586.
- Şentürk, B. (2015). “Çokuz ama yokuz: Türkiye’deki akademisyen kadınlar üzerine bir analiz”. *ViraVerita E-Dergi*, Sayı 2, 1-22 (ISSN: 2149-3081).
- Şahin, S., & Türk, M. (2010). “Çalışanlarda psikolojik şiddet algılaması ve kadın çalışanlar üzerine bir araştırma”. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:14, Sayı:2, 1-9.
- TBMM (2021). *Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge*. (Erişim: 06.01.2021), https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/kadına_karsi_siddet/BM%20Kad%C4%B1na%20Kar%C5%9F%C4%B1%20C5%9Eiddetin%20Ortadan%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Bildirgesi%2020.12.1993.pdf.
- Tepe, F. F. (2018). “2000’lerde Türkiye’de kadın akademisyenler: Rol çatışması mı veya rol genişlemesi mi?”. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(2), 271-279. <https://doi.org/10.5961/jhes.2018.270>.
- Türkiye’de kadın (2020). *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2014. (Erişim: 01.03.2021), <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/siddet2014/rapor/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf>.
- Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2009. (Erişim: 01.03.2021), <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/turkiye-de-kadina-yonelik-aile-ici-siddet-arastirmasi-ana-rapor.pdf>.
- UN Women (2020). *Whose-time-care-unpaid-care-and-domestic-work-during-Covid-19?* (Erişim: 15.01.2021), <https://data.unwomen.org/publications/whose-time-care-unpaid-care-and-domestic-work-during-covid-19>.
- UN Women (2021). *Progress of the world’s women 2019–2020: Families in a changing world*. (Erişim: 02.01.2021), [unwomen.org//media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2019/progress-of-the-worlds-women-2019-2020-en.pdf?la=en&vs=3512](https://media.unwomen.org//media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2019/progress-of-the-worlds-women-2019-2020-en.pdf?la=en&vs=3512).
- UN Women (2020). (Erişim:02.01.2021), [unwomen.org//media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2019/progress-of-the-worlds-women-2019-2020-en.pdf?la=en&vs=3512](https://media.unwomen.org//media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2019/progress-of-the-worlds-women-2019-2020-en.pdf?la=en&vs=3512).
- Ünal, B., & Gülseren, L. (2020). “COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet”. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23 (Ek 1), 89-94, DOI: 10.5505/kpd.2020.37973.
- Van den Brink, M., & Benschop, Y. (2012). “Slaying the seven-headed dragon: The quest for gender change in academia”. *Gender, Work and Organization*. Vol. 19, No. 1, 71-92, doi:10.1111/j.1468-0432.2011.00566.x.
- Walby, S. (2016). *Patriyarka kuramı* (H. Osmanağaoğlu, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). “Doing gender”. *Gender and Society*, Vol. 1, No. 2, 125-151.
- Yenilmez, M. İ. (2016). “Women in academia in Turkey: Challenges and opportunities”. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı: 28, 289-311.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, S. A. (2015). “Kadın hareketinde yeni bir ivme: Toplumsal cinsiyet adaleti”. *Turkish Policy Quarterly*, Vol.13, No. 4, 107-115.
- YÖK (2020), *Öğretim elemanı istatistikleri*. (Erişim: 08.12.2020), <https://istatistik.yok.gov.tr/>.
- Yuval-Davis, N. (2016). *Cinsiyet ve millet* (A. Bektaş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Abstract

The engagement of women with their working life is affected by a range of factors. The conditions relating to the working life of a woman may be shaped by economic, cultural, and social factors. As women shoulder the responsibility for domestic work and childcare, etc. along with their working life, these issues exacerbates their burden, causing various difficulties for them. Women end up with a heavier burden than they can handle due to the traditional roles of womanhood that dominate patriarchal family structures.

The present study deals with the perspectives of women academics on gender. For the purposes of the study, semi-structured interviews were held with 15 women academics. The author posed 14 open-ended questions to the respondents. The questions aimed to identify their views about various issues including the factors that affected their choice of profession; the balance between life at home and life at work; and violence against women. The questions further inquired about their perspectives on gender, and experiences of gender division of labour and equality between women and men in the workplace. The author deliberately avoided reaching a general conclusion, as the study findings focused on the singularity of every woman's own experiences.

A descriptive analysis was employed to analyse the data collected through the study. The great majority of the research findings are consistent with the conclusions of the studies considered in the literature review.

First of all, a significant number of women chose their academic profession of their own volition. The women, who had not been exposed to any pressure from their families or social circle with respect to their choice of profession, pointed out to the more disadvantaged position of women when compared to that of men in terms of the continuity of academic practice. The thinking that men should not be responsible for such tasks as home care, childcare, and food, etc. creates an additional burden for women outside their working life.

Secondly, the experiences of women academics with gender division of labour varied according to their marital status and whether or not they had children. Married women with children stated that their workload had been exacerbated further in the household. However, single academics without children specified that they were more comfortable and able to take care of most of their work themselves.

Similarly, married women make household-related decisions jointly with their spouses, while single ones are the main decision-makers in their households.

Fourthly, married women academics with children shoulder many more household responsibilities than single women academics or married women academics without children. Therefore, women academics with a hectic schedule between their home and working life are observed to be exposed to exhaustion, unhappiness, and stressful situations. Moreover, the pandemic increased the household obligations of women even further than the previous periods.

Fifthly, women academics recognised gender inequality, while at the same time underlining that this phenomenon had spread to almost all areas of the society. Emphasising that gender equality is a cause and an effect of violence, the present study saw all respondents but one specifying that violence could not be justified under any circumstances. The only respondent that pointed out to the possibility of justifiable violence attributed a woman's experience of violence to her refusal to comply with the recommendations of her family elders. The respondents expressed that violence occurred not only in physical terms, but also in economic, psychological, and sexual forms.

Finally, the study questioned equality between women and men in the workplace and found women academics pointing out to the absence of an absolute equality. The status of a married woman with children creates a disturbance in equality and the respondents emphasised that men were preferred over married women with children in employment and there were instances of gender-based discrimination especially in the context of postgraduate studies. Furthermore, the respondents indicated that routes for specialisation were at times affected by gender-based discrimination with certain fields being considered as befitting only men.

With responding women academics interpreting the concept of gender on the basis of equality, gender division of labour, decision-making, violence, and the balance between home and working life, the present study gives way to the observation that gender roles affect every area of a woman's life regardless of her educational background. The environment and culture surrounding the birth and formative years of a woman create an influence on her efforts to guide her own life. Consequently, neither the internalisation nor the rejection of gender roles can take place as a process that is independent from culture. Women, regardless of how highly educated and economically independent they may be, are come inherently equipped with gender roles either knowingly or unknowingly. In the most concrete terms, the still prevalent perception of tasks including domestic service, food,

and childcare as the responsibilities of women is an indicator that women have not been able to break free from these roles in their daily lives or in their academic pursuits.

The negativities faced by female academics point out to the need for individual and social awareness. It is important to take measures to improve the social and economic position of women, especially through training programs and experience sharing.